

samt scenografi i sommartida konceptbutiker. I det sista avsnittet ”Från sjösidan” behandlar två artiklar båtliv med tyngdpunkt på båtägares förhållningssätt till båtars kulturhistoriska värde och minnen kring småbåtar.

Redaktören förtjänar en eloge för sin skarpa insats på helhet och språk. Med hjälp av interna hänvisningar bidragen emellan skapas en genomtänkt och välstrukturerad helhet. Som läsare kan jag dock skönja en svag obalans mellan de olika artiklarna. En del bidrag har en mycket stark teoretisk tonvikt i jämförelse med andra som presenterar ett källmaterial utan att i lika hög grad problematisera och teoretisera kring temat. Några bidrag upplevs också som starkt komprimerade, där teman, material och teorier bildar ett virrvarr. Där hade texterna vunnit på att rikta tydligare fokus mot någon utvald infallsvinkel. Introduktionen med inblick i de olika avsnittens upplägg, och epilogen med författarpresentationer ger dock en mycket fin inramning till innehållet.

Tematiskt sett knyts de olika bidragen även samman genom de hänvisningar som görs till teori och litteratur inom området. Flera bidrag återkommer exempelvis till Bruno Latours teori om aktör-nätverk eller Michel Foucaults tankar om heterotopi, utan att bidragen för den skull gör

onödiga upprepningar. Artiklarna kompletterar varandra effektivt och strukturen ger utrymme för att de olika texterna ska röra sig smidigt från ett ämne till ett annat.

Det jag dock eventuellt hade önskat mer fokus på är sommarlivets baksidor med en mer nyanserad diskussion kring klass. Är sommarliv så som det presenteras i boken verkligen något som är förunnat alla nordbor? Med den kritiken i åtanke finns det risk att boken blir en solskenshistoria om nordiskt sommarliv och det kulturarv som presenteras. Jag upplever även att som en representant för nordiskt eller skandinaviskt sommarliv kunde antologin mycket väl ha utökats med bidrag från hela Norden – nu saknas presentationer av sommarliv från exempelvis Norge.

Tack vare sin förtjänstfulla presentation av det breda och mångsidigt insamlade källmaterialet kan antologin mycket väl attrahera en bred läsekrets, och inte enbart forskare och läsare med etnologiskt intresse. Informantcitatet erbjuder i många fall igenkänning och analyserna därav gav åtminstone mig många fascinerande aha-upplevelser. I mitt tycke fungerar antologin som en välkomnande dörröppnare och verklighetsflykt till berättelser om det nordiska sommarlivet.

Sarah Hagström

Berättade gemenskaper

Boken *Berättade gemenskaper*¹ är ett efterlängt och välkommet bidrag till berättelseforskningen. Författaren, prof. emeritus Ulf Palmenfelt, är en prisbelönt och välkänd folklorist både i Sverige och utomlands. Vi är många som hört Ulf berätta om projektet och som tillsammans diskuterat folkloristiska perspektiv på levnadsberättelser. Trots att jag i viss utsträckning följt

med Ulfs arbete är jag ändå överväldigad av att läsa slutprodukten. Det är väldigt fint att projektet ”Liv i Visby” med denna bok fått sin avslutning.

Drivkraften för detta stora arbete är Palmenfelts nyfikenhet på hur berättelser fungerar, något som var väldigt aktuellt i mitten av 1990-talet

¹ Palmenfelt, Ulf 2017. *Berättade gemenskaper. Individuella livshistorier och kollektiva tankefigurer*. Stockholm: Carlsson, 352 s.

då insamlingen av livshistorier inom ramen för projektet "Liv i Visby" inleddes. Utgångspunkten är alltså ett insamlingsprojekt där 132 äldre personer (födda åren 1901–1932) boende i Visby intervjuades om sina liv. Insamlingsprojektet, som engagerade 15 intervjuare, utgick från den mycket öppna frågan: "Skulle du vilja berätta för mig om ditt liv?". Utgångspunkten för analysen av materialet var således ganska unikt; ett stort material som möjliggör både jämförelser och analys av relationen mellan individuella och kollektiva traditioner. Fokus ligger alltså på en förståelse av svensk 1900-talshistoria där det alldagliga ges utrymme.

Palmenfelt använder sig av ett flertal teoretiska begrepp. Sådana är t.ex. termen positionering, hur talaren positionerar sig i relation till olika frågor. Ett annat grepp är användningen av begreppet tankefigur för att beteckna samhällets kollektiva förhållanden om lokala förhållanden. Begreppet tankefigurer använder han för att komma åt dels det generella, dels det specifika. Ett annat begrepp som Palmenfelt nyttjar är begreppet traditionsdominant som myntades av Albert Eskeröd redan 1947. Med detta avser han återkommande inslag kring berättandet om tidsskeden, platser, händelser – t.ex. då passagerarfartyget Hansa sjönk för en sovjetisk torped år 1944, något som många äldre Visbybor berättar om – men också gällande värderingar och känslolägen. Teoretiska perspektiv på berättelser, livshistorier och minnen behandlas i tre separata kapitel. Här behandlas bland annat den utmaning som de olika jagen i en berättelse föranleder; ett exempel på detta är de olika åldersupplagor av berättarens "jag" som förekommer i berättelsen, allt från den lilla pojken till den som är jämgammal med den berättande mannen. Han tar även upp det självbiografiska dilemmat, det vill säga den diskrepans som kan finnas mellan den berättande och den berättade "jag". Dessa tre avsnitt som fungerar som vägvisare för kommande analys är välskrivna och håller sig på en läsbar nivå. Dock hade jag önskat att författarens tankegångar kring levnadsberättelser på ett mer ingående sätt skulle ha relaterat till andra inom områdets varande forskares insatser.

Boken är uppbyggd kring ett flertal teman såsom positioneringar, emotioner, dialoger, de minsta kollektiven, allmänmänskliga erfarenheter och en sammanfattning under temat kollektiva tankefigurer. Avsnittet om positioneringar handlar i hög grad om etablerade tankefigurer som informanterna berättar om. Eftersom informanterna är födda i början av 1900-talet har de alla någon form av relation till krigsåren 1939–45 med ransonering av livsmedel, mörkläggnings och beredskap som följd. Avsnittet om emotioner utgår från Palmenfelts tanke om att berättelser inte är en speciellt bra form för att återge känslor; däremot är lyrik det. I hans text återfinns en viss ambivalens kring frågan då han senare påpekar att berättelser har en inneboende potential för att skapa kraftfulla emotionella höjdpunkter. Det är då fråga om att berättaren använder evalueringen som ett sätt att formulera sina känslor och reaktioner, men också att det lakoniska berättandet framhäver en emotionell effekt.

Avsnittet om dialoger är spännande. Dialogen finns på många olika plan i berättelserna. Det handlar om dialogen mellan intervjuare och den intervjuade, mellan talarna och tänkta talare eller icke närvarande samtalspartners och dialoger i form av olika tidsskikt som återges i berättelserna. I avsnittet "De minsta kollektiven" analyseras berättelser som skapas gemensamt genom att äkta par berättar tillsammans. Här är det fråga om olika versioner av en och samma händelse sett ur två olika perspektiv eller hur två berättare är oeniga om hur det som de berättar om egentligen gick till. Sista analyskapitlet handlar om sådana erfarenheter som de flesta har en relation till. Palmenfelt visar hur levnadsberättelsen ofta styrs av fysiska förflyttningar såsom resor eller byte av bostadsort. Barndomen får väldigt ofta stor plats i en levnadsberättelse. "Vi vuxna" kan då ha överseende över "de barnen"; det är lättare att berätta om tillkortakommande då det gäller ett barn. Det är alltså frågan om relationen mellan här-där, vi-de men också nu-förr, det vill säga att livet förr jämförs med hur det är idag – något som är relativt vedertaget inom narrativforskning. Ett

relativt långt avsnitt behandlar hur vi berättar om dödsfall. Det unika och individuella är att det är just berättaren som upplevt detta, ingen annan, medan det kollektiva kan liknas vid en stig som andra trampat på tidigare.

I boken *Berättade gemenskaper* visar Ulf Palmfelt på en i stort sett gemensam samhälls-syn med de generationskamrater som ingår i undersökningen. Han menar att de kan ha olika åsikter om det Sverige de vuxit upp i men att de är överens om hur det såg ut. Intervjuerna är utförda år 1995 med då relativt ålderstigna personer och den period som väldigt starkt ge-

stalts i studien är 1930-50-talen då intervjuarna var relativt unga. De kollektiva tankefigurer som han lyfter fram är sådana som har att göra med synen på barn och unga, arbetsliv, hushåll, bristen på socialt skyddsnet och enkla nöjen. Han konstaterar att informanterna gestaltar dels ett liv som var sämre förr med t.ex. tungt arbete, dels ett liv som var bättre förr eftersom man då man hjälptes åt. Förutom individuella, avgörande vändpunkter menar Palmfelt att Visbyborna berättande om sina liv enligt snarligt kronologiska mallar.

Lena Marander-Eklund

Dockskåpens hemlighet

I ”Dockskåpets hemlighet”¹ väver Bo Lönnqvist samman en rad teman han tidigare behandlat i olika sammanhang – i sin forskning om barnets historia och leksakernas kulturella vandringar, i studierna kring bakverkens kulturella formspråk, den ritualiserade vardagen, tingens ordning och väsen samt herrgårdskulturen.

Det gemensamma för essäerna är ”miniatyren” – som symbol, konstverk, kuriositet och maktmedel. Vad är ett ting, frågar Lönnqvist, vilken är dess biografi, vilka inneboende möjligheter rymmer det?

Vi får följa med på en färd genom tid och rum och ges via författarens engagemang och ständigt uppmärksamma öga inblick i det speciella, det gåtfulla och det betydelsebärande. Boken inringar temat på olika sätt: dockan beskrivs som själens spegel, dockskåpet som ett objekt för samlarbesatthet och världskontroll, lekstugan ”tämjer tiden”, julkrubban är ”undret i miniatyr” och pepparkakshuset ”den ätbara lilla världen”.

Bokens rika illustrationer bär vittne om författarens hängivna intresse för allt det speciella en etnolog och resenär kan bekanta sig med, och mycket har författaren själv fotograferat under fältarbeten och resor mellan åren 1971-2016.

Tematiken belyses från många håll, vad gäller dockskåpet t.ex. via litterära dockskåpsskildringar. Vi presenteras dockskåpen i Tove Janssons och Katherine Mansfields noveller med samma namn och det dockskåp handlingen i Jessie Burtons bok ”The Miniaturist” kretsar kring – i dag en dyrgrip i Rijksmuseum i Amsterdam. Vad ger dessa berättelser för perspektiv på dockskåpets funktion och väsen? Resonemangen blir djupa, inte utan orsak har denna ofta skenbara leksak blivit fokus i flera litterära sammanhang. Det pedagogiska instrumentet, det mångsidiga kuriosakabinettet – Lönnqvists analys av tingesten med ”det bedrägliga namnet” skildrar fantasi och fångenskap i rummet i en blandning av teori och konkretism som ofta utmanar läsaren.

¹ Lönnqvist, Bo *Dockskåpets hemlighet*. Essäer om tingens förvandlingar. Vasa: Scriptum, 2016, 155 s. ISBN 978-952-7005-35-4